

УДК 343.985

ТАКТИЧНІ ПОМИЛКИ В СЛІДЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ЇХ ВИДИ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

О. М. Домашенко, асистент кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Постановка проблеми. Актуальним питанням у криміналістичній науці щодо дослідження тактичних помилок у слідчій діяльності залишається проблема їх класифікації. Велика поширеність порушень щодо положень і рекомендацій криміналістичної тактики, множинність проявів негативних наслідків процесу розкриття і розслідування злочинів зумовлюють різні підходи до виокремлення їх видової належності. Поряд із гносеологічними, правовими та організаційними помилками тактичні помилки [1, с. 381] як вид слідчої помилки найбільш поширені і часто зустрічаються на всіх стадіях слідчих (розшукових) дій. Аналіз наукової літератури показує, що залежно від розуміння змісту і меж криміналістичної тактики окремі вчені по-різному відзначають видові особливості тактичних помилок у загальній системі слідчих помилок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам слідчих помилок присвячені роботи багатьох дослідників, зокрема С. В. Дегтярьова [2, с. 329], О. Ю. Головіна [3], В. П. Крамаренка [4], В. І. Санькова [5], С. І. Цветкова [6, с. 120], С. Ю. Якушина [7, с. 125–132] та ін. Разом із цим відсутність єдиного підходу до визначення сутності помилок та їхньої класифікації має негативний вплив на показники якості та ефективності досудового розслідування.

Метою статті є визначення проблем диференціації тактичних помилок для надання більш дієвих практичних рекомендацій щодо запобігання подібного роду негативним проявам у слідчій діяльності.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до класифікації слідчих помилок, яка запропонована Г. О. Зоріним, вони поділяються на: 1) організаційно-тактичні; 2) кримінально-процесуальні; 3) кри-

мінально-правові. Крім цих, він виділив ще три види слідчих помилок. До першого виду належать помилки в структурних елементах слідчої дії, а саме: в оцінці вихідних даних; у визначенні цілей слідчої дії; в об'єкті дії; у характері дії; в обранні місця і часу дії. Другий вид – це помилки в мікроструктурі слідчої дії, тобто помилки при сприйнятті, переробці, оцінці інформації, при прийнятті рішень; у реалізації прийнятих рішень (моторний період); прийомі інформації по каналах зворотного зв'язку. До третього виду належать «помилки по мірі усвідомленості слідчим» [8, с. 286–288]. Безумовно, така авторська класифікація заслуговує на увагу, оскільки відбиває специфіку слідчої діяльності через проблеми помилок при сприйнятті, оцінці і дослідженні криміналістично значущої інформації. Однак використання різних критеріїв при розподілі слідчих помилок не дає повної картини в розумінні їх природи.

Так, із позицій ситуаційного підходу В. П. Крамаренко запропонував свою класифікацію слідчих помилок залежно від компонентів слідчої ситуації, виділивши такі: 1) інформаційно-пізнавальні; 2) кримінально-процесуальні; 3) тактичні; 4) психологічні; 5) організаційно-управлінські; 6) матеріально-технічні і 7) комплексні слідчі помилки. При цьому серед інформаційно-пізнавальних помилок ним виділені такі: 1) висунання тільки однієї версії, хоча були підстави висунути дві або більше; 2) висунання кількох версій, але перевірка лише однієї із них, найбільш реальної; 3) ігнорування доказової і орієнтуючої інформації, що суперечить основній версії у справі; 4) неухажне ставлення до деталей, а також до незначних розбіжностей в отриманій інформації; 5) нез'ясування інформації про всі значущі елементи кримінальної ситуації; 6) висновок про елемент кримінальної ситуації за аналогією, на основі нічим не підтвердженого припущення; 7) помилки в пізнанні події злочину, засновані на ігноруванні його специфіки [9, с. 12–13]. На думку вченого, помилки інформаційно-пізнавального характеру виявляються в неповній, неправильній оцінці наявної інформації стосовно кримінальної ситуації в цілому або щодо окремих її елементів, унаслідок чого слідчий помиляється при висуненні загальних та окремих версій про подію, що відбулася. Необхідно зауважити, що зазначена група недоліків у розслідуванні виноситься вченим за

межі тактичних помилок. Аргументом на користь цього, на думку автора, є точка зору М. П. Яблокова, згідно з якою версія є методичним інструментом пізнання в криміналістичній діяльності. Побудову ж версій і їх перевірку науковець відносить до одного із власне криміналістичних методів пізнання події злочину в криміналістичній і кримінально-процесуальній діяльності [10, с. 120–123].

Така позиція зазначених авторів є досить дискусійною. У цьому разі ми поділяємо точку зору В. О. Коновалової, яка наполягає на тому, що пізнавальна функція версії знаходить своє відбиття насамперед у визначенні напряму розслідування. Останнє, що зумовлене висунутої версією або кількома версіями, відповідно орієнтує слідчого на обрання тих слідчих дій і оперативно-розшукових заходів, за допомогою яких можна виявити ті чи інші обставини розслідуваної події злочину. Ці дані і визначають спрямованість діяльності слідчого. Обрані слідчі дії і оперативно-розшукові заходи також мають пізнавальний характер, оскільки спрямовані на з'ясування обставин і відомостей, зумовлених висунутою версією [11, с. 586–589].

На нашу думку, зазначена В. П. Крамаренком помилка як *висування тільки однієї версії, хоча були підстави висунути дві або більше*, по суті, не може бути тактичною помилкою, оскільки не призводить безпосередньо до негативних наслідків. Тут ми повністю солідарні з позицією Р. С. Белкіна, який відзначав, що висунення, формулювання криміналістичних версій – не самоціль для слідчого, суду, оперативного працівника, експерта. Це є необхідною передумовою, *conditio sine qua non* організації і здійснення їх роботи з установлення істини. Само по собі висунення версій ще не має практичного значення і не тягне за собою ніяких наслідків. Тому і теоретичні основи процесу висунення версій не можуть відігравати роль самостійної теорії, оскільки відображають лише одну – початкову – фазу процесу умовиводів суб'єкта висунення версії [12, с. 328]. Що ж стосується другого зазначеного виду – «висунення кількох версій, але перевірка лише однієї з них, найбільш реальної», то, як нам уявляється, автор входить із собою в логічне протиріччя, оскільки вказівка на можливий етап – перевірку висунутої версії – вже виходить за межі інформаційно-пізнавальної помилки, якщо

брати за основу класифікацію саме цього вченого. У зв'язку із цим необхідно погодитися з позицією В. О. Коновалової, за якою версія в процесі розслідування здійснює пізнавальну функцію, з одного боку, сприяючи акумуляції даних, необхідних для її висунення, з другого, – логічно розвиваючи висунуте припущення системою допущень, що виводяться з нього. В цьому відношенні версія є двоєдиним процесом – логічне розгортання розумової діяльності і дій, спрямованих на перевірку результатів мислення [13, с. 49–56]. Також виокремлення В. П. Крамаренком такого підвиду інформаційно-пізнавальної помилки, як *неуважне ставлення до деталей, а також до незначних розбіжностей в отриманій інформації*, швидше за все, вказує на помилку сприйняття, і за логікою речей, подібні недоліки мають знайти своє відображення в іншій класифікаційній групі.

На нашу думку, інформаційно-пізнавальна складова криміналістичної версії не є підставою для винесення помилок, що пов'язані з їх висуненням і перевіркою, за межі тактичних помилок. Швидше, навпаки, інформаційно-пізнавальні помилки входять до розряду тактичних і є одними з різновидів подібних. А оскільки всяка тактична помилка є певним негативним результатом діяльності суб'єкта розслідування, виникнути і проявити себе вона здатна тільки у зв'язку з подальшими діями, що зумовлені перевіркою версії як логічно завершеним процесом пізнання. Необхідно також відзначити, що пізнавальний характер властивий не лише криміналістичним версіям, слідчі (розшукові) дії теж мають пізнавальну складову через їх спрямованість на з'ясування обставин і відомостей. Тому, як нам уявляється, підвид інформаційно-пізнавальних помилок входить до розряду тактичних, пов'язаних з організацією та плануванням розслідування. Із цієї самої причини нелогічною виглядає, на наш погляд, диференціація слідчих помилок на техніко-технологічні помилки, помилки при побудові і перевірці версій, помилки при організації та плануванні розслідування, тактичні помилки. Причому, як стверджують автори такої класифікації, зазначені групи помилок можуть з'явитися на будь-якому етапі розслідування [14, с. 104–107].

Необхідно звернути увагу на класифікацію тактичних помилок залежно від *можливості вирішення поставлених тактичних і стра-*

тегічних завдань розслідування, запропоновану О. Ю. Головіним. За цією класифікацією вони поділяються на суттєві і несуттєві. На думку вченого, несуттєва тактична помилка не робить серйозного впливу на вирішення завдань, у той час як суттєва помилка значно ускладнює або робить їх вирішення неможливим, ставить низку нових непередбачених завдань, що вимагають прийняття заходів тактико-криміналістичного характеру. Поряд із цим *за ступенем значущості дій* автором виділяються тактичні помилки, що допущені при визначенні головних напрямів розслідування; при проведенні тактичної комбінації; при проведенні окремих слідчих дій; при проведенні інших дій, що мають тактико-криміналістичне значення (дії з організації взаємодії слідчого з органом дізнання, використання спеціальних знань у розслідуванні злочину, а також допомоги громадськості) [3, с. 23]. У свою чергу, С. І. Цветков укажує на тактичні помилки, що допускаються при: 1) визначенні основних напрямів розслідування; 2) проведенні тактичних комбінацій; 3) проведенні окремих слідчих (розшукових) дій. Як вважає автор, вищий рівень тактичної помилки безпосередньо пов'язаний зі звуженням актуальних завдань, що тягне за собою стратегічні помилки при обранні цілей діяльності, а також при висуненні і перевірці версій, плануванні розслідування [6, с. 120]. При цьому до першої групи тактичних помилок автор відносить: звуження кола актуальних тактичних завдань (у психології є відомим явище «забування намірів»), що тягне за собою стратегічні помилки при виборі цілей діяльності; висунення необґрунтованих версій, перевірка яких призвела до нераціональної витрати сил і засобів, часу, виконання непотрібних слідчих (розшукових) дій на шкоду необхідним. До другої групи належать неповнота або невдала послідовність проведення комплексу слідчих дій, оперативно-розшукових та організаційно-технічних заходів у межах тактичної операції, що проводиться в умовах конкретної слідчої ситуації. Третя група помилок пов'язана з неправильним застосуванням тактичних прийомів при проведенні окремих слідчих дій (незастосування тих чи інших прийомів, застосування не тих, які в цій ситуації були б найбільш ефективними, неправильне поєднання тактичних прийомів у межах тактичної комбінації) [15, с. 85–91].

У деяких наукових публікаціях термін «стратегічна помилка» знаходить своє відбиття як окремий вид недоліків розслідування. Так, В. Д. Грабовський, розглядаючи аспекти організації слідчої роботи, виділяє помилки на рівні стратегії розслідування і тактики здійснення конкретної оперативної, організаційної або процесуальної дії [16, с. 327]. У свою чергу, Є. В. Головіна під стратегічною помилкою розуміє невідповідне загальній слідчій ситуації рішення слідчого, що визначає основні напрями розслідування (включаючи висунення загальних версій) або криміналістичні засоби досягнення загальноорганізаційних завдань розслідування, наслідки прийняття якого мають істотний негативний вплив на хід і результати всього розслідування по справі або створюють таку загрозу. Як вважає автор, помилковим зі стратегічної точки зору буде прийняття слідчим такого роду рішень, що входять у протиріччя із загальною обстановкою розслідування; на основі поверхневої або неповної оцінки такої обстановки; без урахування перспектив її розвитку; відмова від прийняття необхідного рішення або прийняття чи реалізація такого рішення не в повному обсязі (наприклад, невисунення усіх можливих версій або захоплення перевіркою тільки найбільш ймовірних із них). Разом із тим у типовій загальній ситуації розслідування можлива помилкова невмотивована відмова від використання криміналістичних рекомендацій щодо її вирішення, а також від запропонованих систем типових криміналістичних версій [17, с. 153]. Є. В. Морозова відносить процесуальні помилки слідчого до «стратегічних» поряд із організаційно-управлінськими помилками [18, с. 13]. На нашу думку, не будь-яка процесуальна помилка здатна «стратегічно» вплинути на хід і результати розслідування в цілому, не кажучи вже про результат окремої слідчої дії. Також, як стверджується у наукових дослідженнях, однією з підстав класифікації може виступати етап розслідування, на якому була допущена тактична помилка. У зв'язку із цим запропоновано виділяти помилки, допущені на початковому етапі, що характеризуються наявністю запасу часу для їх виправлення, і помилки подальших етапів розслідування [3, с. 23].

Щодо помилок, які допускаються *при виконанні слідчих дій*, то слід звернути увагу на класифікацію помилок, запропоновану

О. О. Поповою, серед яких вона виділяє: 1) помилки, характерні для виконання слідчих дій, спрямованих на виявлення, фіксацію, вилучення і дослідження матеріальних слідів злочину; 2) помилки, характерні для виконання слідчих дій, спрямованих на отримання показань про обставини розслідуваної події; 3) помилки, характерні для виконання слідчих дій, що поєднують у собі елементи першої і другої груп [19, с. 11]. Схожу класифікацію тактичних помилок пропонує також і С. Ю. Якушин. Проте він використовує для цього іншу підставу, а саме *форму роботи з доказами*. Ним, зокрема, виділяються помилки, допущені в процесі виявлення доказової інформації; помилки, допущені при отриманні доказів; помилки у використанні наявних доказів [7, с. 129].

З урахуванням *стадії розвитку слідчої дії* С. Ю. Якушин виділяє тактичні помилки, що були допущені при підготовці до проведення слідчої дії, виконанні слідчої дії, а також ті, що пов'язані із забезпеченням фіксації результатів слідчої дії [7, с. 130]. Схожої точки зору дотримуються й інші вчені-криміналісти, пов'язуючи тактичні помилки з етапами проведення слідчої дії [20, с. 20]. Наприклад, серед помилок, що допускаються слідчими в процесі підготовки, проведення та оцінки результатів слідчих дій, виділяють: 1) помилки в оцінці вихідних даних, на яких будується модель майбутньої слідчої дії; 2) помилки при визначенні цілей слідчої дії, тобто ймовірність отримання протилежних результатів при одних і тих самих вихідних даних, з одними і тими самими засобами їх пошуку, виявлення і фіксації; 3) помилки в плануванні майбутньої дії, що безпосередньо пов'язані з неправильним визначенням цілей слідчої дії або його структурного елементу; 4) помилки в об'єкті дії, а саме неправильний вибір об'єкта, на який спрямована тактична дія слідчого; 5) помилки в характері дії, що проявляють себе в необранні найбільш оптимальних прийомів і методів провадження операціональних піддій, що спричиняє негативні результати слідчої дії у цілому; 6) помилки в обранні місця проведення слідчої дії; 7) помилки у визначенні і виборі часових параметрів виконання послідовності тих чи інших дій, спрямованих на пошук і закріплення доказової інформації; 8) помилки у визначенні ключових складових слідчої дії, що виявляються у неправильній організації початку

і послідовності виконання дії або виборі прийомів обраної дії [4, с. 32–34]. Проте помилки можуть бути допущені не лише в ході слідчих дій, а й заходів, що забезпечують їх [2, с. 329].

Аналізуючи висловлені наукові точки зору з приводу можливих підстав для класифікації тактичних помилок, слід зазначити, що Г. С. Фоміна під час дослідження питання щодо помилок при реалізації тактичних операцій поділяє їх на такі групи: 1) *пов'язані з організацією і плануванням розслідування*: необгрунтоване звуження або розширення локальних завдань на певних етапах розслідування; помилки допускаються при висуненні слідчих, оперативно-розшукових, експертних версій і в ході їх перевірки; 2) *пов'язані з обранням тактико-криміналістичних засобів*: помилки при визначенні тактичних операцій, що є необхідними для проведення, або окремих її елементів; порушення послідовності проведення тактичних операцій; невикористання специфічних тактичних операцій при розслідуванні певної категорії злочинів; 3) *пов'язані зі здійсненням окремих елементів тактичної операції*, зокрема з проведенням слідчих дій, оперативно-розшукових заходів [21, с. 325–326].

З урахуванням *характеру наслідків тактичних помилок* виділяються: 1) помилки, що усуваються в ході певної слідчої дії; 2) помилки, що можна усунути в процесі подальшого розслідування; 3) неусувні тактичні помилки [7, с. 125–132]. Як убачає О. Ю. Головін, поправну помилку можна охарактеризувати як недолік, що компенсується в розслідуванні. Непоправною помилкою є такі недоліки і прорахунки в розслідуванні, що жодним чином не можуть бути компенсовані за різними обставинами (наприклад, непоправна втрата доказової інформації, утрата часу і т. д.) [3, с. 23].

На думку С. Ю. Якушина, класифікувати тактичні помилки можна і за характером предмета прорахунку: помилкові тактичні рішення (неправильне визначення мети, завдання, порядку дій); ігнорування криміналістичних тактичних рекомендацій (їх незнання або небажання використовувати); неправильний вибір тактичних засобів для вирішення тактичного завдання, невміле застосування тактичних засобів [7, с. 125–132]. У свою чергу, В. І. Саньков, систематизуючи тактичні помилки залежно від їх суб'єктивного сприй-

няття, виокремлює такі: а) тактичну непоінформованість, тобто недотримання тактичних приписів унаслідок їх незнання; б) тактичну недбалість, тактичну інертність (коли слідчий допускає, що його дії можуть бути тактично неправильними, проте він байдуже ставиться до ймовірного настання негативних наслідків, посилаючись на труднощі чи дефіцит часу; в) помилки, що допускаються в умовах тактичного ризику [5, с. 14].

Ураховуючи викладене, ми вважаємо, що класифікація тактичних помилок не може складатися виключно з описових характеристик тієї чи іншої помилки без урахування слідчої ситуації. На наш погляд, види і характер помилок необхідно розглядати з прив'язкою до конкретної обстановки, що склалася на певний момент розслідування. Як зазначає В. П. Крамаренко, слідча помилка знаходиться в динамічному розвитку залежно від умов, в яких протікає процес її формування, вона зароджується в процесі оцінки слідчої ситуації у цілому або окремих її елементів; на неї впливає низка об'єктивних і суб'єктивних чинників [9, с. 11].

Виходячи із цього, ми пропонуємо такі підстави для класифікації тактичних помилок: 1) тактичні помилки при плануванні та організації розслідування; 2) тактичні помилки залежно від етапів розслідування; 3) тактичні помилки залежно від стадії (етапу) слідчої (розшукової) дії: при підготовці, проведенні, фіксації, оцінці результатів; 4) тактичні помилки, пов'язані з використанням тактико-криміналістичних засобів: помилки пов'язані з прийняттям і реалізацією тактичного рішення; тактичних прийомів і їх комбінацій; 5) тактичні помилки, характерні (типові) для певної слідчої (розшукової) дії (огляд місця події, допит, обшук, пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент, призначення експертиз та ін.); 6) тактичні помилки при проведенні тактичних операцій.

Названі вище підстави класифікації тактичних помилок переважно пов'язані з можливими умовами їх настання. Приміром, питання організації розслідування, стадії розслідування, вид конкретної слідчої (розшукової) дії або етап його проведення, певна слідча ситуація – все це є всього лише полем проявів тактичних помилок «зовні» і більшою мірою належить до об'єктивних чинників.

Також ми вважаємо, що ще одна група підстав для класифікації повинна бути пов'язана безпосередньо із суб'єктом тактичної помилки, а саме з його психологічними характеристиками, аналітичними здібностями і мотивами прийняття ним тактичних рішень, рівнем його досвіду, професіоналізму та обізнаності. Виходячи із цього, уявляється за можливе поділити тактичні помилки, яких припускаються із суб'єктивних причин, на такі: 1) із тактичної необизнаності; 2) із тактичної недбалості; 3) в ситуації усвідомленого тактичного ризику.

Висновок. На нашу думку, важливим критерієм класифікації тактичних помилок у слідчій діяльності є вид і характер негативних наслідків як їх закономірний результат. Наслідки тактичної помилки можуть виявитися в утраті доказової інформації, джерела її отримання, неможливості її використання в подальшому під час досудового розслідування або в суді; упущенні сприятливого моменту розвитку слідчої ситуації; створенні конфліктної ситуації; створенні ситуації тактичного ризику; зниженні або втраті дієвості психологічного впливу, що мають речові докази, та ін. На наш погляд, Т. С. Волчецька правильно акцентує увагу на тому, що серед усіх компонентів слідчої ситуації пріоритетна роль належить компоненту інформаційного характеру, оскільки міра обізнаності слідчого про обставини вчинення злочину, про особу, що його вчинила, про можливі докази та джерела інформації має переважне значення при оцінці ситуації. Особливо істотну роль цей компонент відіграє на початкових стадіях розслідування [22, с. 103]. Виходячи із цього, ми пропонуємо розглядати тактичні помилки з позиції недосягнутих основних завдань, цілей розслідування та втрачених перспектив сприятливого розвитку слідчої ситуації. Вважаємо, що серед *різновидів несприятливих наслідків* слід виділити такі:

- 1) втрата доказової інформації або джерела її виявлення (отримання);
- 2) втрата доказової сили виявленої (отриманої) релевантної криміналістичної інформації (неприпустимість доказів);
- 3) створення загрози настання негативних наслідків через тактичні прорахунки і, як результат, неможливість використання такої інформації як доказу.

Також, на наш погляд, *за характером негативного результату тактичні помилки можна поділити на два види, а саме:*

1) суттєві тактичні помилки (невиправні, непоправні іншими джерелами доказів);

2) несуттєві тактичні помилки (виправні, поновлювані іншими джерелами доказів, повторними слідчими діями).

Безумовно, різноманіття поглядів щодо визначення підстав та критеріїв класифікацій тактичних помилок дає можливість у повній мірі досліджувати їх з різних сторін. Проте класифікація як більш усталена категорія тим і відрізняється від будь-якого іншого поділу об'єктів, що має практичну спрямованість. Тому вона має визначати не лише причини тактичних помилок, а й шляхи їх запобігання та нейтралізації.

Перелік літератури

1. Белкин А. Р. Теория доказывания в уголовном судопроизводстве / А. Р. Белкин. – М. : Норма, 2007. – 528 с.

2. Дегтярев С. В. Ошибки расследования и тактика их устранения / С. В. Дегтярев // Криминалистика: расследование преступлений в сфере экономики / под ред.: В. Д. Грабовский, А. Ф. Лубина. – Н. Новгород : Ниж. Новгород. ВШ МВД РФ, 1995. – С. 329.

3. Головин А. Ю. Тактические ошибки в расследовании преступлений / А. Ю. Головин. – Тула : Изд-во Тульск. гос. ун-та, 2001. – 42 с.

4. Крамаренко В. П. Организационно-тактические ошибки в структуре следственного действия / В. П. Крамаренко // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : зб. наук. пр. – Х., 2007. – Вип. 7. – С. 32–34.

5. Саньков В. И. Тактические ошибки следователя при получении и проверке признания в убийстве (причины, предупреждение, нейтрализация последствий) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / В. И. Саньков ; Воронеж. гос. ун-т. – Воронеж, 2003. – 24 с.

6. Цветков С. И. Тактические ошибки следователя – обозначение проблемы / С. И. Цветков // Тезисы Всероссийских криминалистических чтений, посвященных 100-летию со дня рождения профессора А. Н. Васильева. – М., 2002. – С. 119–120.

7. Якушин С. Ю. Тактические ошибки и их преодоление при расследовании преступлений / С. Ю. Якушин // Криминалистика: первопечатный. – 2012. – №4. – С. 125–132.

8. Зорин Г. А. Теоретические основы криминалистики / Г. А. Зорин. – Минск : Амалфея, 2000. – 416 с.
9. Крамаренко В. П. Ситуационный подход к выявлению и преодолению следственных ошибок : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / В. П. Крамаренко ; Кубан. гос. ун-т. – Краснодар, 2012. – 23 с.
10. Яблоков Н. П. Криминалистика : учеб. для вузов / под ред. Н. П. Яблокова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юрист, 2005. – 781 с.
11. Коновалова В. Е. Криминалистическая версия: познавательная функция в судопроизводстве / В. Е. Коновалова // Проблемы правового обеспечения економічної та соціальної політики в Україні : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 24–25 трав. 2005 р.). – Х. : Право, 2005. – С. 586–589.
12. Белкин Р. С. Курс криминалистики: Частные криминалистические теории : в 3 т. / Р. С. Белкин. – М. : Юрист, 1997. – Т. 2. – 464 с.
13. Коновалова В. Е. Следственные версии как основа планирования расследования хищений социалистического имущества / В. Е. Коновалова, В. Д. Пчелкин // Проблемы социалистической законности : респ. межвед. науч. сб. – Харьков, 1984. – Вып. 14. – С. 49–56.
14. Пацкевич А. П. Криминалистические проблемы следственных ошибок / А. П. Пацкевич, С. Н. Стороженко // Актуальные проблемы современной криминалистики и судебной экспертизы : материалы Междунар. науч.-практ. конф., посвящ. 35-летию со дня образования каф. криминалистики Акад. МВД Респ. Беларусь (Минск, 3 июня 2011 г.). – Минск, 2011. – С. 104–106.
15. Цветков С. И. Тактические решения и тактические ошибки / С. И. Цветков // Актуальные проблемы криминалистики на современном этапе : материалы всерос. науч.-практ. конф. – Краснодар, 2002. – С. 85–91.
16. Криминалистика: Расследование преступлений в сфере экономики / под ред.: В. Д. Грабовский, А. Ф. Лубин. – Н. Новгород, 1995. – 400 с.
17. Головина Е. В. Современное понимание ошибок в выборе стратегии и тактики предварительного расследования / Е. В. Головина // Известия Тульского государственного университета : сб. науч. тр. – 2012. – № 2–2 : Экономические и юридические науки. – С. 149–157.
18. Морозова Е. В. Криминалистические проблемы следственных ошибок : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Е. В. Морозова ; Южно-Урал. гос. ун-т. – Екатеринбург, 2004. – 22 с.
19. Попова О. А. Уголовно-процессуальные и организационно-тактические ошибки на стадии предварительного следствия и пути их предотвращения и устранения : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / О. А. Попова ; Волгоград. акад. – Волгоград, 2006. – 280 с.

20. Белозеров Ю. Н. Производство следственных действий / Ю. Н. Белозеров, В. В. Рябоконь. – М. : Инфра-М, 1990. – 66 с.
21. Фомина А. С. Ошибки, допускаемые при тактических операциях: постановка проблемы / А. С. Фомина // Воронежские криминалистические чтения : сб. науч. тр. – Воронеж, 2008. – Вып. 10. – С. 321–327.
22. Волчецкая Т. С. Криминалистическая ситуалогия : монография / Т. С. Волчецкая ; под ред. Н. П. Яблокова. – М. ; Калининград : Калинингр. гос. ун-т, 1997. – 248 с.

Транслітерація переліку літератури

1. Belkyn, A. R. (2007). *Teoriya dokazyvaniya v uholovnom sudoproizvodstve* [Theory of proof in criminal proceedings] Moscow: Norma [In Russian].
2. Dehtiarov, S. V. (1995). *Oshybky rassledovaniya y taktyka ykh ustraneniya* [Investigation and tactics to eliminate their errors] *Krymynalystyka: rassledovanye prestuplenyj v sfere ekonomyky* – Criminalistics: investigation of crimes in the field of economics. *Nyzh Novhorod , VSh MVD RF* [In Russian].
3. Holovyn, A. Yu. *Taktycheskye oshybky v rassledovanny prestuplenyj* (2001). [Tactical errors in investigation of crimes]. *Tula : Yzd-vo Tul'sk. hos. un-ta*, 42 p. [In Russian].
4. Kramarenko, V. P. (2007). *Orhanyzatsyonno-taktycheskye oshybky v strukture sledstvennoho dejstviya* [Organizational and tactical errors in the structure of the investigative action] *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky* – Theory and practice of forensics and crimsnalistics : *zb. nauk. pr. Kharkiv*, issue 7, pp. 32–34 [In Russian].
5. San'kov, V. Y. (2003). *Taktycheskye oshybky sledovatel'ia pry poluchenny y proverke pryznaniya v ubyistve (prychyny, preduprezhdenye, nejtralizatsiya posledstviy)* [Tactical mistakes of the investigator upon receipt and verification of recognition of the murder (causes, prevention, neutralization of the effects)]. *Candidate thesis. Voronezh* [In Russian].
6. Tsvetkov, S. Y. *Taktycheskye oshybky sledovatel'ia – oboznachenye problemy* (2002). [Investigator tactical errors – marking problems] *Tezysy Vserossyjskyykh krymynalystycheskyykh chteniy, posviaschennykh 100-letiyu so dnia rozhdeniya professora A. N. Vasy'eva*. Moscow. pp. 119–120 [In Russian].
7. Yakushyn, S. Yu. (2012). *Taktycheskye oshybky y ykh preodolenye pry rassledovanny prestuplenyj* [Tactical mistakes and overcoming them in the investigation of crimes] *Krymynalyst' pervopechatnyj. №4*, pp. 125–132

8. Zoryn, H. A. (2000). Teoretycheskiye osnovy kryminalystyky [Theoretical foundations of criminalistics] Mynsk : Amalfeia [In Russian].
9. Kramarenko, V. P. (2012). Sytuatsyonnyj podkhod k vyivleniyu y preodoleniyu sledstvennykh oshybok [Situational approach to identifying and overcoming investigative errors]. Candidate thesis. Krasnodar [In Russian].
10. Yablokov, N. P. (2005). Kryminalystyka : ucheb. dlia vuzov [Forensics: Proc. for high schools] Moscow : Yuryst' [In Russian].
11. Konovalova, V. E. (2005). Kryminalystycheskaia versyia: poznavatel'naia funktsyia v sudoproizvodstve [Forensic version: cognitive function in the proceedings]. Problemy pravovoho zabezpechennia ekonomichnoi ta sotsial'noi polityky v Ukraini – Problems of legal maintenance of economic and social policy in Ukraine : materialy nauk.-prakt. konf. Kharkiv, pp. 586–589 [In Russian].
12. Belkyn, R. S. (1997). Kurs kryminalystyky: Chastnye kryminalystycheskiye teoryy [Rate Criminology Private forensic theory]. Vol. 2. Moscow : Yuryst' [In Russian].
13. Konovalova, V. E. (1984). Sledstvennyye versyyi kak osnova planirovaniya rassledovaniya khyschenyj sotsyalystycheskogo ymuschestva [Investigative version as the basis for planning of investigation of plunders of the socialist property]. Khar'kov. issue 14. pp. 49–56 [In Russian].
14. Patskevych, A. P. (2011). Kryminalystycheskiye problemy sledstvennykh oshybok [Criminalistic problems of investigation of errors]. Aktual'nye problemy sovremennoj kryminalystyky y sudebnoj ekspertyzy – Actual problems and Modern Forensics and judicial examination: materyaly Mezhdunar. nauch.-prakt. konf., posviasch. 35-letiyu so dnia obrazovaniya kafedry kryminalystyky Akad. MVD Resp. Belarus'. Mynsk, pp. 104–106 [In Russian].
15. Tsvetkov, S. Y. (2002). Taktycheskiye resheniya y taktycheskiye oshybky [Tactical decisions and tactical errors]. Aktual'nye problemy kryminalystyky na sovremennom etape – Actual problems of Forensics in modern level: materyaly vseros. nauch. – prakt. konf. Krasnodar, pp. 85–91 [In Russian].
16. Hrabovskiy, V. D., Lubyn, A. F. (1995) Kryminalystyka: Rassledovanye prestuplenyj v sfere ekonomyky [Forensics: Investigation of crimes in the sphere of economy] N. Novhorod [In Russian].
17. Holovyna, E. V. (2012) Sovremennoe ponymanye oshybok v vybore strategyy y taktyky predvartel'noho rassledovaniya [Modern understanding of error in the choice of strategy and tactics of preliminary investigation] Yzvestyia Tul'skoho hosudarstvennogo unyversyteta – News of the Tula State

University : sb. nauch. tr. 2–2 : Ekonomycheskoye y iurydycheskoye nauky. pp. 149–157 [In Russian].

18. Morozova, E. V. (2004). Krymynalystycheskiye problemy sledstvennykh oshybok [Criminalistic problems of investigation of errors]. Yuzhno-Ural. hos. un-t. Ekaterynburh [In Russian].

19. Popova, O. A. (2006) Uholovno-protsessual'nye y orhanyzatsyonno-taktycheskiye oshybky na stadyu predvartel'noho sledstviya y puty ykh predotvrascheniya y ustraneniya [Criminal procedure and organizational and tactical mistakes in the preliminary investigation stage and ways to prevent and eliminate] Candidate thesis. Volhohrad [In Russian].

20. Belozеров, Yu. N. (1990) Proyzvodstvo sledstvennykh dejstviy [Manufacture of investigation] Moscow: Yn-fra [In Russian].

21. Fomyna, A. S. (2008). Oshybky, dopuskaemye pry taktycheskykh operatsiyakh: postanovka problem [Mistakes made during tactical operations: setting problem] Voronezhskoye krymynalystycheskiye chteniya – Voronezh forensic reading: sb. nauch. tr. issue 10. pp. 321–327 [In Russian].

22. Volchetskaia, T. S. (1997)/ Krymynalystycheskaia sytuahohiya [Forensic situahohiya] Moscow : Kalynynhrad. Kalynynhr. un-t [In Russian].

Домашенко О. М. Тактичні помилки в слідчій діяльності: їх види та класифікація

Статтю присвячено проблемам тактичних помилок у слідчій діяльності. Проаналізовано різні підходи щодо визначення їх класифікаційних груп. Визначено, що підставами для вказаної диференціації можуть виступати сфери прояву тактичних помилок (об'єктивні чинники), такі як: етапи розслідування, стадії слідчої (розшукової) дії; пов'язані з використанням тактико-криміналістичних засобів; помилки, типові для певних слідчих дій або тактичної операції.

Ще одна група підстав для класифікації пов'язана безпосередньо із суб'єктом тактичної помилки, а саме з його психологічними характеристиками, аналітичними здібностями і мотивами прийняття ним тактичних рішень, рівнем його досвіду, професіоналізму й обізнаності.

Поряд із зазначеними критеріями важливою підставою класифікації тактичних помилок у слідчій діяльності є вид і характер негативних наслідків. Наслідки тактичної помилки можуть виявитися в утраті доказової інформації, джерела її отримання, неможливості її використання в подальшому в ході досудового розслідування або в суді, в упущенні тактично сприятливого моменту розвитку слідчої ситуації; створенні конфліктної ситуації, ситуації тактичного ризику; зниженні або припиненні дієвості психологічного впливу речових доказів та ін.

Ключові слова: слідча помилка, тактична помилка, класифікація тактичних помилок.

Домашенко А. М. Тактические ошибки в следственной деятельности: их виды и классификация

Статья посвящена проблемам тактических ошибок в следственной деятельности. Проанализированы различные подходы к определению их классификационных групп. Установлено, что основаниями для указанной дифференциации могут выступать сферы проявления тактических ошибок (объективные факторы), такие как: этапы расследования, стадии следственного (розыскного) действия; связанные с использованием тактико-криминалистических средств; ошибки, типичные для определенных следственных (розыскных) действий или тактической операции.

Следующая группа оснований для классификации связана непосредственно с субъектом тактической ошибки, а именно с его психологическими характеристиками, аналитическими способностями и мотивами принятия им тактических решений, уровнем его опыта, профессионализма и осведомленности.

Наряду с указанными критериями важным основанием классификации тактических ошибок в следственной деятельности выступают вид и характер негативных последствий. Последствия тактической ошибки могут выражаться в потере доказательной информации и источников ее получения, невозможности ее использования в дальнейшем в ходе досудебного расследования или в суде, в упущении тактически благоприятного момента развития следственной ситуации; создании конфликтной ситуации, ситуации тактического риска; снижении или прекращении действия психологического воздействия вещественных доказательств и др.

Ключевые слова: следственная ошибка, тактическая ошибка, классификация тактических ошибок.

Domashenko O. M. Tactical mistakes in investigative activities: their types and classification

The article is devoted to the problems of tactical mistakes in investigative activities. Various approaches regarding the determination of their classification groups have been analyzed. It's been determined that this differentiation can be based on spheres where the tactical mistakes were manifested (objective factors): mistakes made during the investigation, mistakes made during the investigative (search) activities; mistakes related to the use of tactical and forensic means; typical mistakes for specific investigative (search) activities or tactical operation.

The next classification group is directly related to the subject of tactical mistake, in particular, to its psychological characteristics, analytical abilities and the reasons for its tactical decisions, the level of its experience, professionalism and knowledge.

Along with these criteria, the important basis for classification of tactical mistakes in investigative activities is the kind and the nature of the negative effects. These negative effects can include the loss of evidence-based information and its sources, the impossibility of its further using in pre-trial procedure or in court, the omission of tactically favorable moment of the development of investigative situation; the creation of conflict situation, the situation of tactical risk; the reduction or termination of the psychological impact of physical evidence etc.

Key words: investigative mistake, tactical mistake, classification of tactical mistakes.